

גדליה גינזבורג

מעט מזיכרונותיי על חנן פורת ז"ל

זכה חנן ונפטר בשם טוב מן העולם. ימיו היו מלאים, שנותיו ברוכות-עשייה בלימוד והרבצת תורה, בהקמת ארגון חסד גדול, ביוזמת "מפעל" ההתנחלות ביהודה, שומרון ועזה – והכול בצניעות ובענווה רבה.

רבים ספדו לו, רבים כתבו ועוד יכתבו על האיש ועל פועלו. על חותמו ההיסטורי

יכתבו אחרים. אצרף כאן מספר זיכרונות שאותם ליקטתי מלמעלה מ-50 שנות היכרותנו.

התנ"ך על לשונו

לפני כשנתיים, בשבוע פרשת "וישלח", בא חנן להתפלל שחרית ב"שטיבל" של אלון שבות. לאחר התפילה נתתי לו שלום והוספתי: "מזל טוב, הרי 'חזון עובדיה' זו שבת הבר מצווה שלך". חנן חיך, נתן עיניו בעיניי ותוך כדי דיבור ענה: "גם ברכות יעטה מורה". כשראה שלא הבנתי את תגובתו חזר עליה, צחק ונפרד. כאשר התעשתתי ירדתי לעומק כוונתו. הרי העובדה שאני זוכר את תאריך הולדתו נובעת מכך שהכנתי אותו לקריאה בתורה. זה היה לפני 53 שנים, בעת לימודנו בכפר הרא"ה, והוא היחיד שהגיע לכיתה ט' לפני גיל 13. המיוחד בסיפור זה הוא הספונטניות, הטבעיות, שבה היה מעלה על לשונו פסוקים הולמים מתוך רוב ספרי התנ"ך שהיו שגורים על לשונו.

בשליחות העם, מאמץ ומעורר

בתחילת טבת תשל"ח (1977) באו חנן וצביקה סלונים, מראשי "גוש אמונים", לארה"ב כדי להיפגש עם ראש הממשלה מנחם בגין בניו-יורק ולהשפיע עליו שלא 'ימכור' את יהודה ושומרון תמורת 'הסכם שלום'. בהמשך ביקרו במספר קהילות לצורכי הסברה ועידוד עלייה. אנו שימשנו שליחי "בני עקיבא" בקליבלנד, אוהיו, באותן שנים, וכמובן

שמחנו לארח אורחים יקרים אלו. סיפרנו על המתרחש, על ההישגים והקשיים. חנן כתב ביומני כך: "יום בקהילת קליבלנד די היה בו כדי לגלות עד כמה רב השובע, ועד כמה וישמן ישורון... ועם זאת יש כאן לבבות פועמים לציון ויש שכר לעמל. יה"ר שתשרה שכינה במעשי ידיכם ותראו ברכה בעמלכם. יהי לנגד עיניכם מאמר חז"ל הנפלא: לפום צערא – אגרא. בברכת עלו עלה ונעלה, חנן פורת".

כוחה של תפילה

לפני 30 שנה התרחש המאבק הראשון כנגד פינוי יישובים למען הסכם מדיני. הוא התמקד בעיר ימית וב-14 המושבים שסביבה. חנן היה שותף בהנהגת המאבק ובחיזוק התושבים הקבועים שנותרו בה ואלו החדשים שבאו להיאחז בחבל ארץ זה. אני זוכר בעיקר את השיעורים שנתן על עבודת התפילה. שם למדנו מה כוחן ויכולתן של תפילות היחיד והכלל, המסוגלות לשנות גזרות לטובה. באחת העצרות, שהתקיימה ברחוב ה"איקסים", נאם הרב נריה זצ"ל, ומכיוון שכבר היינו קרובים לתאריך הפינוי המתוכנן דאג הרב וחרד מפני משבר אמוני והכין את הציבור להשלמה עם הגירוש הקרב... הוא דיבר בנימה פסימית ובטון הקרוב לבכי. חנן נאם אחרי מורו ורבו, ובכל הכבוד הראוי – התנגד לגישתו ועודד את האנשים להמשיך להתפלל ולעשות מה שניתן כדי לעצור את הנסיגה. הוא דיבר בהתלהבות ומילא את כולנו בתקווה. חנן לא היה "חסיד שוטה". הוא האמין בכל לבו, וסחף אותנו איתו, כי אין יאוש במציאות, ותמיד ניתן לעשות כדי לשנות מהלכים שכביכול הינם כבר בלתי הפיכים.

שטרי קודם

באחד הימים, כשפסענו יחד בשביליה המטופחים של ימית (שמרנו על ניקיונה ויופיה עד היום האחרון), שאלתי אותו: "הרי בסופו של דבר זו החלטה דמוקרטית של הממשלה, היא סוברנית להחליט כך ומה זכותנו להתנגד לה? זהו חוק ועלינו לציית לו!". תשובתו של חנן הייתה קצרה ופסקנית: נאמר "ויעמידה ליעקב לחוק... לך אתן ארץ כנען וכו'". זהו החוק שנקבע עם אבותינו על הארץ, ומכיוון ש"שטרי קודם" אין לכנסת זכות לחוקק נגד הקב"ה.

סודו של "הבית השני"

לאחר כ-5 שנים, כאשר חנן היה ר"מ בישיבת הקיבוץ הדתי בעין צורים (שם למדו כשנתיים בנוסף לשירות צבאי מלא), באתי לבקר את בני, ופגשתי. העלינו זיכרונות ושם שאלתי: "למה זה קרה? הרי גם צפון סיני הוא בגבולותיה של ארץ ישראל שהובטחנו עליה!", "יש כאן סוד גדול" ענה לי, "ונבנתה עיר על תלה". מעשה הבנייה

מעט מזיכרונותיי על חנן פורת ז"ל

הראשון לא צולח, הופך לתל חורבות, ורק הבנייה השנייה היא הקבועה. "כך היה בירושלים ומקדשיה, כך היה בכפר עציון, וכנראה גם בימית ובנותיה, אזור שנבנה על ידי עם ישראל לראשונה בהיסטוריה".

צדקה בכל עת

לפני כמה שנים סיפר לי באקראי כי תמיד כאשר הוא מקבל בחנות "מטבעות צהובים" (פחות משקל) הוא לא מחזירם לארנקו, אלא תורם אותם לקופת הצדקה באותה חנות. הוא הציע גם לי לאמץ נוהג זה, ואמנם אימצתיו, ופעמים רבות סיפרתי בחנות או בקיוסק ממי למדתי...

ביטחון והשתדלות

חנן היה כמובן שותף במאבק על גוש קטיף. אחד המבצעים שיזם, ביטוי לאמונה מלאה עד הרגע האחרון, היה "מאמין וזורע". בראש חדש תמוז תשס"ה (40 יום לפני הגירוש) שתלנו יחד שתילי פלפל בחממות של אמנון טרבלסי במושב גדיד. אחרי דבריו המרגשים של חנן על כך שאנו מתקנים במעשינו את חטא המרגלים שבדיוק ביום זה יצאו למסעם לארץ, חסרי אמונה וביטחון, ביקשתי שיכתוב לי מזכרת מאותו אירוע. הוא כתב לי: "איננו קבלנים לניצחונות, אנחנו קבלנים להשתדלות, ומתפללים שה' יתברך יראה את השתדלותנו, ויצליח בעדנו. בעזרתו יתברך – ננצח! ואור וטוב מחנן פורת".

פותח בניגון

כשהזמנתי אותו לשיחה בפני קבוצות נוער אהב לפתוח בניגון (כך גם נהג מ"ר הרב נריה). בעת הניגון היה מתרכז במחשבותיו ומסדר בראשו את דבריו. פעם אמר שברגעים אלו הקב"ה שם את הדברים בפיו... ועל דרך הפשט אמר שניגון משותף עם התלמידים פותח את הלבבות ויוצר חיבור.

הומור

יחד עם הרצינות והלהט שהיו בדבריו בעת שיעוריו, הייתה מתגנבת לעתים שובבות נעורים ובבת שחוק היה מעלה דמויות מתוך הספרות שקרא בילדותו. לא פעם היה מזכיר את ילדי חסמב"ה או את אלימלך זורקין והיה קורץ אליי, בן גילו. הצעירים לא הבינו, להם יש גיבורי ילדות אחרים.

חתול מה הוא אומר?

לפני כ-15 שנים התרחש "סיפור החתול" בכפר עציון. שמענו אותו אז, התרשמנו, והסיפור נשכח. בקיץ האחרון, כשלמדנו בעיון פרקים חשובים ב"אורות", שאלתי אותו בהפסקה מה בדיוק היה סיפור החתול – עברו שנים וכבר שכחתי את הפרטים. אורו עיניו של חנן, חשב קצת, ואמר: "בסדר, אספר לכם, אבל קודם כול נלמד פרק בתנ"ך". קראנו יחד את פרק כ"ב בשמואל ב', והבנו שהוא מחולק לשניים – בחלקו הראשון מתוארות פעולות הקב"ה לבדו, ובחלק השני ניצחונותיו של דוד בעזרת ה'. במה זכה דוד לעזרה זו? הוא אומר בפסוק כ"א "כבר ידי ישיב לי". כלומר, ניקיון כפיו הוא הגורם. יש כאן קשר בין הניקיון לבין ניצחון במלחמות.

מכאן עבר חנן לתיאור האירוע בשביעי של פסח. באמצע התפילה נכנס חתול לאולם בית הכנסת, ועמד ליד הבימה של ארון הקודש. כל הניסיונות להוציאו עלו בתוהו, והחתול לא זז ממקומו. התפילה וקריאת התורה נמשכו, ולפתע, באמצע ההפטרה, שהיא "שירת דוד", יילל החתול בחוזקה ויצא מבית הכנסת. האירוע כולו היה מוזר ובלתי מפויענח. רק חנן שם לב שהחתול יצא בעת שקראו את הפסוק "ארדוף אויבי ואשיגם ולא אשוב עד כלותם", ומיד נזכר שב"פרקי שירה" זהו בדיוק פסוקו של החתול! החתול מוכר כחיה העוסקת בניקיון גופה ובצניעותה, וייתכן שזו הסיבה שבשלה הפסוק הוצמד אליו. חנן עצמו היה נרגש מגילוי מופלא זה, וכעבור חצי שנה, בחג הסוכות, עיטרו ציורים על החתול והתנהגותו את סוכתה של משפחת פורת.

אירועי התנ"ך "חיים" בשטח

בשנים הראשונות של קיבוץ כפר עציון שימש חנן במגוון תפקידים, ולעתים בו זמנית. כשהוקם בית ספר שדה הוא שימש כמדריך חלקי, יחד עם המדריכים הקבועים. אני זוכר היטב את כניסתנו למערה ליד המושב אדרת באזור עדולם. זה היה לפני 40 שנה, כשהצטרפתי לצוות המדריכים. חשבתי שנדבר שם על תהליך היווצרותן של מערות, על מציאות עטלפים במערות ועל נושאים דומים, והנה חנן מוציא תנ"ך וקורא לאור נר את מזמור התהילים "לדוד, בהיותו במערה תפילה". לא היה זה לימוד של "דבר בעתו" אלא של "דבר באתרו", ממש כאילו נכתב במערה זו עצמה.

חוויה דומה הייתה כשיצאנו, צוות מדריכים, לתל זיף בדרום הר חברון, לסירוב בשטח. ליום זה הוזמן גם הרב יהושע בכרך ז"ל, מחבר ספרי פרשנות ידועים. עמדנו על התל וחנן פרש ידיו ותיאר את מקומו של שאול, את המדבר שבו מוצא דוד מסתור, וכיצד אנשי זיף, הזיפים, מלשינים לפני המלך על דוד. היינו ממש בתוך

מעט מזיכרונותיי על חנן פורת ז"ל

התמונה, כאילו היא מתרחשת כאן ועכשיו. אני זוכר את דבריו של הרב בכרך שאמר: "עשרות פעמים למדתי ולימדתי את הפרק הזה בתהילים, מעולם לא הבנתי אותו כה טוב כמו היום".

"עם אבני השדה בריתך"

חנן אימץ את רעיון "אחדות העולמות" של הרב קוק והביאו לידי ביטוי בעת הדרכת טיולים. אנו בעקבותיו השתדלנו להתייחס לכל מרכיבי הנוף ולקשרים ביניהם, תפיסה כולית, כוללת. כך יכול היה להסביר על שכבות גיאולוגיות, מיני צמחים או בעלי חיים שפגשנו, אף על פי שלא למד נושאים אלו בצורה מסודרת. אני זוכר סיור שבו

השתתף עזריה אלון, איש טבע ותיק. חנן דיבר כזקן ורגיל על צמח נדיר, מרווה כחולה, אבל לא דייק בשמו, ורק בקושי יצא מן המצר בתשובה לשאלתו של עזריה. פעמים רבות ציטט את הפסוק מספר איוב: "כי עם אבני השדה וחית השדה השלמה לך" – כאידיאל שאליו יש לשאוף המבטא את מכלול יחסינו עם כל הנמצא בהרי חברון.

בתקופת המחלה (מתוך יומני)

כ"א במנחם אב תש"ע. הבוקר התפללתי במניין שגם חנן השתתף בו. התבוננתי בו, בריכוזו, בפסוקים שבהם הגביה קולו מעט. האריך בתפילת העמידה, וסיים קרוב ל"מודים" של חזרת הש"ץ. בתום התפילה שאלתי בפשטות: "מה שלומך חנן?". ענה לי בפנים לוהטות, נרגשות: "עכשיו, אחרי התפילה – מצוין!". הוא עלה והתרומם בתפילתו, וכפי המאמר החסידי "יצא מהתפילה אחרת ממה שנכנס אליה". הוסיף ואמר: "לא ידעתי עד תקופה זו מה כוחה של תפילה". "חנן", אמרתי, "כבר בימית, לפני קרוב ל-30 שנה, נתת לנו שיעורים על כוחה של התפילה!". "נכון", ענה, "אבל זו תמיד הייתה תפילה כדי לבקש מהקב"ה על צרכינו הפרטיים והכלליים. עכשיו אני מתפלל רק מתוך דבקות בקב"ה, וזה משהו אחר!". היה מאוד נרגש כשאמר זאת ועיניו כמעט דמעו.

במוצאי שבת פרשת וישלח תשע"א באה קבוצת חברים לחגוג עמו, בביתו, מסיבת יום הולדת. הכנו דף עם שירי ארץ ישראל מתוך דפי "מעט מן האור", שירים שאהב, כדי לשיר בצוותא. מכיוון שה"בעל מנגן" פתח באחת הזמירות של מוצאי-שבת נסחפנו לעוד ועוד זמירות ושירים שהיו נהוגים בישיבת כפר הרא"ה, וכמובן השיר "אני ביער הלכת" עם ה"פייגלך" של הרב נריה. חנן התלהב וסיפר על אותם ימים שלפני 50 שנה כאילו היו אתמול. שרנו גם את שירי ארץ ישראל שאהב. כשביקרתי בביתם לאחר זמן, ראיתי שדף השירים מוצמד למקרר, ורחל אשתו אמרה שחנן אמר שנהנה בערב מאולתר זה כפי שלא נהנה זמן רב. זיכרון נעוריו בישיבה יחד עם שירי הארץ הטובה היו באמת אהבותיו הגדולות.

כ"ג בשבט תשע"א. מצבו הפיסי של חנן קשה. מצליח להתהלך בעזרת בניו מהבית לבית הכנסת, אבל העיקר ראשו צלול. בכל החודשים הללו ממשיך לתת שני שיעורים ב"מסילת ישרים" ובספר "אורות", שני הספרים האהובים עליו, כמדומני, ביותר. היום סיימנו את הפרק "יסורים ממרקים" מתוך "זרעונים", כשהנושא המרכזי הוא מה מקומה של ה"כפירה" ותפקידה בחיזוק האמונה בקב"ה, תפיסות עמוקות ואמיצות ביותר של הרב קוק זצ"ל, לתת מקום גם לכפירה, כן – יש בה צורך....

בסיום הלימוד נותרנו 3-4 חברים ותיקים לידו, לאחל לו "שבת שלום", ואז הוא שאל האם הוא מצליח להסביר לנו את הדברים הקשים, הכתובים בלשון ספרותית, והעוסקים ממש ברומו של עולם. אמרתי לו שהוא מיטיב לפשט את המושגים והמילים, והוא מרחיב את כלי הקיבול שלנו להבין גם תפיסות גבוהות כל כך. אז הסב לאט לאט את ראשו ואמר "ואני חי את זה". כלומר, אלו לא רק מילים, הדברים הנשגבים הללו אינם חיצוניים לי, אני חי ומרגיש בדיוק כך.

* * *

בעת הלוויה הורדנו דמעות על אדם כשר. כשחזרתי הביתה רחצתי פניי ואמרתי לעצמי – לי אסור להתאבל. אני, שזכיתי להכיר את חנן במשך עשרות שנים, לשמוע שיעורי תורה רבים ומגוונים מפיו, לגלות את מידותיו הטובות ונועם הליכותיו עם הבריות – עשיר אני! אשרי ואשרי חלקי! עבורי חנן קיים, מחייך ומחנך גם עתה.